

	HAGF2BE05 - Þjóðhagfræði Verkefni úr köflum 10-16 (15%)	Haustönn 2025
	Nafn: LAUSN	Eink: _____

1. 15% Hver eru helstu verkefni opinberra aðila í blönduðu hagkerfi?

- Hið opinbera á að mynda lagaramma utan um efnahagslífið
- Hið opinbera bæði framleiðir og kaupir alls konar vörur og þjónustu
- Ríkið jafnar tekjur og sér um að greiða svokallaðar millifærslur
- Hið opinbera aflar tekna (skattar og gjöld) til að greiða fyrir samneysluna
- Ríkið sér um hagstjórnina
- Markaðurinn hefur ekkert tímaskyn og sumir hlutir hafa ekkert verð. Slíkir hlutir verða aldrei framleiddir á markaði heldur sér ríkið um þá.

2. 15% Í hagfræðinni er talað um að framleiðsluþættir geti verið hreyfanlegir eða fastir. Hvað er átt við með því? Nefnið dæmi um framleiðsluþátt hér á Íslandi sem er fastur

Framleiðsluþættir eru taldir fastir ef þeir eru óhreyfanlegir og ósveigjanlegir. Þ.e. ef breytingar verða í atvinnugreininni og framleiðsluþættirnir geta ekki breyst með, þá eru þeir taldir fastir. En ef framleiðsluþættirnir gætu breyst eða sveigt sig í átt að breytingunni þá eru þeir taldir hreyfanlegir.

Dæmi um fastan framleiðsluþátt á Íslandi eru t.d. álverin. Ef allt í einu yrði ekki eftirspurn eftir áli vegna tilkomu nýrra málma þá gætu álverin ekki sveigt sig í átt að þeim breytingum. Að starfa sem sjómaður er dæmi um starf sem er illhreyfanlegt og í gegnum árin hefur það verið erfitt fyrir sjómenn að koma í land sökum þess hversu sérhæft sjómannsstarfið er.

3. 15% Hvað er einkavæðing? Teldu upp tvo kosti og tvo ókosti einkavæðingar

Einkavæðing er sala opinberra aðila (ríkis og sveitarfélaga) á fyrirtækjum sinum eða stofnunum í hendur einkaaðila.

Kostir

- Reksturinn er talinn geta batnað í einkarekstri
- Samkeppni eykst
- Dreifing valds verður meiri
- Hið opinbera eykur tekjur sínar (með sölunni og eins í gegnum skattheimtu)
- Það losnar um frumkvæði og nýsköpun

Ókostir:

- Markmiðin í opinberum rekstri eru önnur en í einkarekstri. T.d. er eitt markmiðanna í einkarekstri að hámarka gróða, en það er líklega ekki í opinberum rekstri
- Valdið þjappast saman á fáar hendur
- Eignir hins opinbera gætu verið færðar einkaaðilum á silfurfati (ódýrt)
- Ákveðin tegund rekstrar er eðlislæg einokun og það breytist ekki þótt fyrirtækið yrði selt til einkaaðila. Sbr. Rekstur á rafveitukerfum.

4. 15% Hver eru fimm helstu markmið stjórnvalda í efnahagsmálum og hvers vegna eru þau mikilvæg? (5 atriði)

- **Full atvinna.** Markmiðið er að allir sem eru færir og vilja vinna hafi atvinnu. Full atvinna tryggir að mannaflí og fjármunir séu nýttir til framleiðslu, sem er grundvöllur velsældar en atvinnuleysi veldur því að mannauður fer forðum.
- **Stöðugt verðlag.** Verðstöðugleiki þýðir stöðugt verðmæti peninga. Mikil og sveiflukennd verðbólga (hækkandi verðlag) dregur úr kaupmætti, skaðar sparifjareigendur, gerir áætlanagerð erfiða og veldur óvissu á mörkuðum. Verðstöðugleiki er því forsenda þess að efnahagslífið virki eðlilega.
- **Hallalaus viðskipti við útlönd.** Markmiðið felur í sér að forðast mikinn og viðvarandi halla á viðskiptajöfnuði eða vöruskiptajöfnuði (aðföngum). Langvarandi halli getur leitt til of mikilla erlendra skulda og rýrt sjálfstæði þjóðarinnar. Sjálfbær staða er nauðsynleg til að tryggja að hægt sé að fjármagna nauðsynlegan innflutning til lengri tíma.
- **Aukinn hagvöxtur.** Hagvöxtur er skilgreindur sem aukning þjóðarframleiðslunnar. Langvarandi hagvöxtur er nauðsynlegur til að bæta lífskjör almennings stöðugt. Stöðugur hagvöxtur auðveldar einnig að leysa ágreining um skiptingu tekna og eigna.
- **Þjóðfélagslega ásættanleg tekju- og eignaskipting.** Þetta markmið snýst um að draga úr ójöfnuði í samfélaginu. Sanngjörn skipting tryggir að allir einstaklingar eigi möguleika á góðu lífi. Ríkið beitir oft opinberum inngrípum (t.d. sköttum, almannatryggingum og fræðslu) til að stuðla að þessu markmiði.

5. 15% Hver eru helstu flokkar hagstjórnartækja og hverjir ráða yfir þessum tækjum?

- Peningamálastæki – Eru undir stjórn Seðlabankans
- Fjármálataeki – Eru í höndum fjármálaráðherra
- Beinar íhlutanir – Eru í höndum Alþingis

6. 10% Hvað er verg þjóðarframleiðsla? (skilgreiningin)

Verg þjóðarframleiðsla er skilgreind sem verðmæti allrar þeirrar framleiðslu fyrirtækja og stofnanna í eigu Íslendinga (innanlands og utan) yfir eitt ár, afskriftir meðtaldar.

7. 15% Hér eru hagtölur Íslendinga fyrir árið 974.

Einkaneysla: 1000

Fjárfestingar: 700

Útgjöld hins opinbera: 500

Útflutningur: 550

Innflutningur 700

Út frá þessum tölum, reiknaðu eftirfarandi:

- a. landsframleiðslan
- b. viðskiptahallinn
- c. kaup okkar á íslenskum vörum

a. Landsframleiðsla:

$$\text{Einkaneysla} + \text{Fjárfestingar} + \text{Útgjöld hins opinbera} + \text{útflutningur} - \text{Innflutningur} \\ 1000 + 700 + 500 + 550 - 700 = 2050$$

b. Viðskiptahallinn:

$$\text{Útflutningur} - \text{Innflutningur} \\ 550 - 700 = -150$$

c. Kaup okkar á íslenskum vörum:

$$\text{Einkaneysla} + \text{Fjárfestingar} + \text{Útgjöld hins opinbera} - \text{Innflutningur} \\ 1000 + 700 + 500 - 700 = 1500$$

8. 10% John Maynard Keynes kom fram með hugmyndir um hvernig hægt væri að vinna á atvinnuleysi og þeirri stöðnun sem efnahagsmálin voru komin í á tímum kreppunnar (1929-1939). Hverjar voru þessar hugmyndir?

Aðalhugmyndir Keynes um aðgerðir gegn atvinnuleysi og stöðnun:

1. **Að hlutverk ríkisvaldsins er nauðsynlegt:** Keynes hélt því fram að á krepputímum, þegar hagkerfið væri komið í stöðnun, **yrði ríkisvaldið að koma inn í hringrásina** til að koma efnahagslífinu aftur í gang. Hann taldi að engin önnur leið væri fær til að vinna á djúpri kreppu.

2. **Að auka heildareftirspurn:** Lykilatriði í kenningu Keynes var að **heildareftirspurn** ræður því hversu mikið er framleitt og hversu margir eru í vinnu. Til að draga úr atvinnuleysi verður ríkisvaldið að **auka heildareftirspurn**.

3. **Fjárfesting og ríkisútgjöld:** Ríkisvaldið átti að **eyða meiri peningum** til að auka eftirspurnina, jafnvel þótt það þýddi að **skuldsetja ríkið** eða prenta peninga. Með því að auka útgjöld (til dæmis í opinber framkvæmdarverkefni) gæti ríkið komið vinnu og tekjum aftur í umferð.

4. **Skattalækkanir:** Önnur leið til að örva eftirspurn var sú að ríkið gæti **dregið úr sköttum**.

5. **Áhersla á fjárfestinguna:** Keynes benti á að þegar fjárfesting einstaklinga eða fyrirtækja minnkaði, minnkaði eftirspurn eftir vörum og þjónustu sömuleiðis, sem leiddi til minni framleiðslu og aukins atvinnuleysis. Ef markaðurinn gat ekki sjálfur aukið fjárfestingu, var það hlutverk ríkisins að grípa inn í. Keynes hafnaði þeirri hugmynd að hagkerfið myndi alltaf rata í **jafnvægi við fulla atvinnu** af sjálfu sér, sérstaklega ef laun og verð væru stíf í reynd. Hann hélt því fram að hagkerfi gætu lent í jafnvægi þar sem **atvinnuleysi væri mikið** og að þá væri aðeins hægt að ná aftur fullri atvinnu með virkum aðgerðum ríkisvaldsins.